

Tarihi Yapıların Müze Olarak İşlevlendirilmesinin İstanbul'dan Örneklerle İncelenmesi

Sıla KAYMAKÇI¹

Öz

Tarihi yapıların varlığını sürdürmesinde orijinal işlevinin yeterli olmadığı durumlarda, yapılar yeniden işlevlendirilerek gelecekte de varlığını devam ettirmektedir. Çalışmada yeniden işlevlendirmede yapıların müzeye dönüşümü ele alınmıştır. Araştırmanın amacı, tarihi yapıların müze olarak işlevlendirilirken hangi tasarım kriterleriyle tasarlanması gerektiğini incelemektir. Çalışmada konu ile ilgili literatür taraması yapılmış ve müzelerin iç mekan tasarım ölçütleri, koruma ve yeniden işlevlendirme kavramları araştırılmıştır. Bu kapsamda, İstanbul'da bulunan, tarihi yapılardan müzeye dönüşmüş olan Pera Müzesi, Doğançay Müzesi ve Salt Galata örnekleri karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Durum çalışması olan araştırmada üç müzenin iç mekanları gözlemlenmiş ve analiz edilmiştir. Müzelerin iç mekanları aydınlatma, sergileme, sirkülasyon, güvenlik ve erişilebilirlik gibi birçok başlık altında incelenmiştir. Araştırma sonucunda yeniden işlevlendirilen tarihi yapıların, yeni işlevin tasarım ölçütlerini karşılaması gerektiği tespit edilmiş ve tasarım ölçütleri önerilmiştir. Yeniden işlevlendirilmiş tarihi yapılar, geçmişte sahip olduğu nitelikler korunarak kent kimliğine kazandırılmış örneklerdir.

Anahtar kelimeler: *Yeniden işlevlendirme, Koruma, Pera Müzesi, Doğançay Müzesi, Salt Galata.*

Functioning of Heritage Building as Museums and Examining with Examples from Istanbul

Abstract

When the original purpose of a heritage building is no longer adequate for its survival, the structure is adaptive reuse and continues to exist in the future. The transition of buildings into museums in the process of adaptive reuse is examined in this study. The study's aim is to determine which design principles should be applied when heritage buildings are converted into museums. Literature research on the issue was conducted in the study, and the interior design standards of museums, as well as the concept of conservation and adaptive reuse, were studied. In this regard, the examples of Istanbul's Pera Museum, Dogancay Museum and Salt Galata, which have been converted into museums from heritage buildings, have been compared. In the research, which is a case study, the interiors of three museums were observed and analyzed. The interiors of the museums have been examined under many headings such as lighting, exhibition, circulation, security and accessibility. As a result of the research, it was determined that the heritage buildings that were adaptive reuse should meet the design criteria of the new function and design criteria were suggested. Adaptive reuse heritage buildings are examples of urban identity by preserving the qualities they had in the past.

Keywords: *Adaptive reuse, Conservation, Pera Museum, Dogancay Museum, Salt Galata.*

¹ Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İç Mimarlık Yüksek Lisans Programı.

*İlgili yazar/Corresponding author: silakaymakci@gmail.com

Gönderim Tarihi / Received Date: 14.06.2022

Kabul Tarihi / Accepted Date: 29.08.2022

1. Giriş

Tarihi binalar geçmiş ile günümüz arasında kültürel bir köprü görevi görmektedir. Zamanla işlevini kaybetmiş tarihi binalara yeni bir işlev kazandırılması, yapıların korunmasında etkili bir çağdaş koruma yöntemidir. Yapıların mimari bilgi birikiminin geleceğe aktarılmasında kullanılan yaygın bir koruma şeklidir (İslamoğlu, 2018, s.511). Bu yapıların yeniden kullanıma adaptasyonu dönüştürülen işleve uyumlu olmasıyla mümkündür. Tarihi yapılar dönüştürülürken çoğunlukla müze olarak işlevlendirme eğiliminde olduğu görülmektedir (Mısırlısoy & Günçe, 2016, s.147). Bu eğilimin sebebinin, müze olarak işlevlendirilmiş yapıları kullanıcıların yoğun şekilde ziyaret etmesinden kaynaklanabileceği düşünülmektedir (Bahar & Kurak Açııcı, 2021, s.71). Bahar ve Kurak Açııcı'nın (2021) tarihi yapılara müze işlevi kazandırma aşamasında koruma kavramına uygun bir şekilde uluslararası tüzük ve kararlar doğrultusunda tasarlanması gerekliliğinden bahsettikleri görülür. Tarihi yapıların aktif bir şekilde kullanılmasıyla yapıların korunduğu bilinmektedir (Bahar & Kurak Açııcı, 2021, s.70-71). Bu yapılar gerekli tüzük ve kararlara uygun bir şekilde tasarlanmalı, yapının kimliğine zarar verecek uygulamalardan kaçınılmalıdır. Yeniden işlevlendirilen yapılarda binanın kimliği korunmalı ve yeni işlev ile tarihi bina arasında bağlantı kurulmalıdır (Aydın & Yıldız, 2010, s.3-4). Tarihi yapılardan dönüştürülen müzelerde, iç mekan tasarımı yapılırken hem tüzük ve kararlara hem de müze iç mekan tasarım kriterlerine uygunluk sağlanmalıdır.

Araştırmacılar yeniden işlevlendirilen yapılar ile ilgili genellikle bir yapı üzerinden mimari sınırlarda incelemeler yapmaktadır (Elsorady, 2014, s.520). Çalışma, İstanbul'daki tarihi binalardan müzeye dönüşmüş üç yapının karşılaştırılarak iç mekan boyutunda incelenmesi yönünden önemlidir. Çalışmada, tasarım işlevi farklı olan tarihi yapıların müzeye dönüşümünün iç mekân tasarımına olumlu ve olumsuz etkilerini incelemek amaçlanmaktadır. Müzelerin iç mekânları tasarlanırken dikkat edilmesi gereken noktalardan olan sergi alanlarının sirkülasyonu, aydınlatması, havalandırması ve ısıtmasında karşımıza zorluklar çıkmaktadır. Tarihi yapılardan müzeye dönüştürülmüş yapılarda bu zorlukların nasıl çözümlendiğini incelemek araştırmanın amaçlarından biridir. Çalışmanın bir diğer amacı ise müzeye dönüştürülmüş yapıların iç mekan tasarım ölçütlerini analiz etmektir.

Araştırmada tarihi yapıların kültürel miras kabul edilme süreci, kültürel varlıkların korunması kavramının gelişimi anlatılmıştır. Yapıların yeniden işlevlendirilmesi, müze işlevi ve iç mekân tasarımlarındaki standart gereklilikler detaylı olarak ele alınmıştır. Çalışmada tarihi yapılardan müzeye dönüştürülen Pera Müzesi, Doğançay Müzesi, Salt Galata örnekleri görsel ve yazılı kaynaklar üzerinden incelenmiş ve bu dönüşümün mekân tasarımına olumlu veya olumsuz etkileri karşılaştırma yöntemiyle araştırılmıştır. Tarihi yapıların korunması, yeniden işlevlendirilen yapılar, müzeler, sergi alanları ve müze iç mekan tasarım hususları, Pera Müzesi, Doğançay Müzesi ve Salt Galata hakkında araştırmacılar tarafından yazılmış makale ve tezler araştırılarak literatür taraması yapılmıştır. Kültürel varlıkların korunması kavramının tarihsel gelişimi ve yeniden işlevlendirme kavramları, müze işlevi ve tasarım ölçütleri incelenmiştir. Durum çalışması olarak İstanbul'da bulunan Pera Müzesi, Doğançay Müzesi ve Salt Galata örnekleri üzerinden karşılaştırmalı bir şekilde değerlendirmeler yapılmıştır. Karşılaştırmada, tarihi yapılardan dönüşmüş müzelerin iç mekânlarına ait gözlemler sonucunda ulaşılan görsel kaynaklardan olan fotoğraf çekimleri, yazılı kaynaklar olan makale ve tezlerden faydalanılmıştır. Yeniden işlevlendirilerek müzeye dönüşen yapıların iç mekan tasarımlarındaki zorluklar belgesel tarama ve gözlem yöntemiyle ele alınarak nitel bir araştırma yöntemi kullanılmıştır. Tarihi yapılardan dönüşen müzelerin

sergi alanları ve iç mekân tasarımları için çözümler üretilmiş ve kullanıma kazandırılarak yapıların sürdürülebilirliği sağlanmıştır. Bu müzelerin, iç mekân tasarımı ve sergi alanlarında tasarımcıyı etkileyen zorluklar mevcut olsa da yapının mevcut durumu düşünülerek uygulanan gerekli müdahaleler ile başarılı müze tasarım örnekleri oluşturulabilir. Tarihi yapıların müzeye dönüşümünde ortak tasarım ölçütleri belirlenmeli ve müzeler bu ölçütleri sağlamalıdır.

2. Genel Tanım ve Kavramlar

Tarihi yapıların işlevlendirilmesi konusu birçok farklı alandaki araştırmacının çalıştığı bir konudur. Mimarlık ve iç mimarlık alanlarındaki araştırmalar incelendiğinde kavramın çoğunlukla yeni işlev ile eski işlev arasındaki uyum, yapının sürdürülebilirliği, yeniden işlevlendirmenin kullanıcılara etkisi konularının nicel yöntemlerle ele alındığı görülmektedir. Araştırmalarda, bu binalar ile ilgili genellikle bir yapı üzerinden incelemeler, anketler yapılmaktadır. Çalışma kapsamında yapılan literatür taramasında kültürel miras değerindeki tarihi yapılar, koruma kavramı, yeniden işlevlendirme kavramları, müze işlevi ve tasarım ölçütlerinin açıklanması gerekli görülmüştür.

2.1. Kültürel Miras Değerindeki Tarihi Yapılar

Tarihi yapılar, inşa edildikleri dönemin mimarisi ve toplumuyla ilgili bilgiler sunan ürünlerdir (Bahar & Kurak Açııcı, 2021, s.68). Bu tanım ile benzer bir şekilde konuyu ele alan Aydın ve Şahin'e (2018) göre mimari üslubu sosyal, kültürel yönleriyle inceleyen, bulunduğu zaman dilimindeki kent hakkında gelecek nesilleri aydınlatan yapılardır (Aydın & Şahin, 2018, s.63). Çoğu kaynakta tarihi yapılara, kentin geçmişi hakkında bilgi vermesi ve gelecek ile köprü oluşturması yönüyle kent kavramıyla birlikte değerlendirilmektedir. Asiliskender, Gökmen Balcı ve Yılmaz'a (2005) göre yapı ve çevresinin toplum ile birlikte yaşadığı değişimleri ortaya koyan ürünlerdir (Asiliskender & Gökmen Balcı & Yılmaz, 2005, s.n.y.). Tarihi yapılar bulunduğu kentin önemli simgeleri ve kültürel bellekleridir. Kültürel miras olan yapılar, dönemin yaşadığı birçok değişim ve gelişim hakkında gelecek nesillere bilgiler sunar. Bu yapılar kentin bir parçası olduğundan eksikliği toplumu büyük bir ölçüde etkiler. Bu bağlamda tarihi yapılar korunmalı ve gelecek kuşaklara aktarılmalıdır.

2.2. Koruma Kavramı

Koruma, çeşitli yöntemlerle önlemler alınarak tarihi değeri olan eserlerin varlığını sürdürebilmesidir (Hasol, 2016, s.279). Aydın ve Yıldız'a (2010) göre bu yapıların kentte varlığını sürdürebilmesi için hem özgün şeklini koruması hem de günümüz koşullarına uyum sağlaması gereklidir (Aydın & Yıldız, 2010, s.3-4). Koruma kavramını, gelecek ile geçmiş arasında bir köprü olması yönüyle değerlendiren yaklaşımda tarihi mirasların geleceğe aktarılmasında alınan önlemler şeklinde tanımlanmaktadır (Aydın & Yıldız, 2010; Bahar & Kurak Açııcı, 2021). Bu tanım, tarihi mirasların nasıl korunması gerektiğini sorgulatmaktadır. Mısırlısoy ve Günçe'ye (2016) göre; koruma kavramı on dokuzuncu yüzyılda tarihi yapıların değerli kabul edilmesinden kaynaklanmakta ve en çok kullanılan yöntemin yeniden işlevlendirme olduğunu ifade etmektedir (Mısırlısoy & Günçe, 2016, s.147). Çağdaş koruma yöntemlerinden olan yeniden işlevlendirme, yapıların farklı bir işlevle yeniden kullanımını sağlamak ve yapıyı şehre kazandırmaktadır. Koruma kavramına uluslararası düzeyde bakıldığında Venedik Tüzüğü (1964), kültürel miraslarının korunması toplum için faydalı bir şekilde kullanılmalıdır (Savaş & Yüksel, 2021, s.n.y.). 1983 yılında kurulan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu, 2011 yılında Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu adı altında kültür varlıklarını bünyesinde bulundurmaktadır. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda koruma, kültürel varlıklarda çeşitli yöntemlerle önlemler alınmasıdır (Beşevli Saraçoğlu, 2021, s.7-10). Bu

yöntemlerden biri de fonksiyon değiştirme; yeniden işlevlendirmedir. Toplumlarla birlikte gelişen kültürel miras niteliğindeki yapılar varlıklarını gelecekte de sürdürmelidir. Kültürel mirasların etkinliklerini sürdürebilmesi ve günümüz şartlarına uyum sağlaması için önlemler alınmaktadır. Bu bağlamda tarihi yapıların bünyesinde barındırdığı geçmiş restorasyon, yeniden işlevlendirme gibi yöntemlerle korunmalı ve varlığını sürdürebilmesi için desteklenmektedir.

2.3. Yeniden İşlevlendirme

Yeniden işlevlendirme, işlev değişikliğiyle beraber yapının varlığını gelecekte de sürdürmesidir (İslamoğlu, 2018, s.511). Bahar ve Kurak Açıcı'ya (2021) göre; yeniden işlevlendirme mevcut tarihi yapının kentteki varlığını koruması içindir (Bahar & Kurak Açıcı, 2021, s.69). Yeniden işlevlendirme mevcut sosyal, ekonomik olarak sorunlar yaşamış olan tarihi yapılara yeni bir işlev kazandırılarak kullanıcılar için kullanıma uygun bir şekilde dönüştürülmesidir (İslamoğlu, 2018; Aydın & Şahin, 2018; Bullen & Love, 2011). Tarihi yapıların sahip olduğu birikimlerin devamını sağlamak amacıyla yapılan koruma yöntemidir (İslamoğlu, 2018, s.513). Uluslararası bir yönden yeniden işlevlendirmeye bakıldığında Venedik Tüzüğü'nün 5. Maddesine göre tarihi yapıların mimarisine zarar vermeden, toplumun yapıyı yeni bir işlevde kullanarak koruması için binada yeni tasarımlar yapılabilir (Erder, 1977, s.172-173). Ulusal olarak yeniden işlevlendirme kavramına bakıldığında ise zarar görmüş veya kullanılmayan tarihi, kültürel miras yapıların kullanılarak korunması hakkında 2005 yılında kanun yayınlandığı görülmektedir (Aydın & Şahin, 2018, s.65). Tarihi yapıların yeniden kullanıma adaptasyonunda yapıya birçok yeni işlev kazandırılabilir. Yeni işlevlere örneklerden birisi de müzelerdir. Tarihi yapılar birçok yöntemle korunabilse de yeniden işlevlendirme sıklıkla tercih edilen bir yöntemdir. Yapının aktif bir şekilde kullanılması yapıyı korumakta ve gelecek kuşaklara kazandırmaktadır. Tarihi yapılara kazandırılan yeni işlevin genellikle müze yapıları eğilimde olduğu gözlemlenmektedir. Yeni işlev kazanan yapılar kullanıcılar tarafından ziyaret edilmeye başlamaktadır. Bu yöntem sayesinde yapı atıl durumda olmaktan kurtulmakta ve kente kazandırılarak turistik bir şekilde dahi değerlendirilebilmektedir.

2.4. Müzelerin İşlevi ve Tasarım Ölçütleri

Müzeler sanat, bilim, tarihi ve kültürel eserlerin sergilendiği, korunduğu ve ziyaretçilere bilgi aktarımında bulunan mimari yapılar olarak tanımlanmıştır (Hasol, 2016; Salderay & Gönülçay Çalimli, 2020). Çağdaş müze kavramı sadece eserlerin korunduğu ve sergilendiği yapı kavramından farklı bir yaklaşım sergilemektedir. Kandemir ve Uçar'a (2015) göre müzeler sergileme, koruma işlevlerinin yanı sıra eğitsel ve sosyal faaliyetler de gerçekleştirilebilen mekanlardır (Kandemir ve Uçar, 2015, s.19). Bu tanımın, müzeleri sadece sergileme mekanı olarak değil aynı zamanda ziyaretçilerin edindiği tüm deneyimleri kapsayarak yapıyı bütünüyle ele aldığı görülmektedir. Müzeler resepsiyon, müze mağazası, kafe, geçici ve kalıcı sergileme alanları, dolaşım alanları, eğitsel alanlar, depo gibi birçok kısımdan oluşabilmektedir (Karayılıanoğlu, 2016, s.42-50). Bu alanlar mekanın ve ziyaretçinin ihtiyaç duyduğu doğrultuda iç mekan tasarım kriterlerine uygun bir şekilde tasarlanmaktadır. Ziyaretçilerle birçok yönüyle iletişim halinde olan müzelerin iç mekanlarında hem eserlerin korunması hem de ziyaretçilerin kullanımı için dikkat edilmesi gereken tasarım kriterleri mevcuttur. Mısırlısoy ve Günçe'ye (2016) göre müzelerin tasarımlarında ulaşılabilirlik, dolaşım, sergileme alanlarının düzeni, aydınlatma, havalandırma/iklimlendirme, güvenlik ve esneklik kavramlarına dikkat edilmelidir (Mısırlısoy & Günçe, 2016, s.149). Aykut'a (2017) göre ise sergileme alanlarında tasarım kriterlerinden aydınlatma, zemin kaplama malzemeleri, vitrin ve sergileme elemanlarının ergonomik olması, duvar ve bölücülerin renk ve formları dikkat edilmesi gerekenler arasındadır (Aykut, 2017, s.226). Yukarıdaki satırlardan anlaşıldığı

üzere müze tasarımlarında dikkat edilmesi gereken birçok ölçüt olmakla beraber tarihi yapılardan dönüştürülen müzelerin tasarımlarında koruma kavramına da önem gösterilmelidir.

3. Materyal ve Yöntem

Yeniden işlevlendirme, tarihi eser değerindeki yapılara yeni bir fonksiyon kazandırılmasıdır. Yapılara kazandırılan fonksiyonlardan biri de müze işlevidir. Dünyada tarihi binaların müze olarak yeniden işlevlendirilmesine verilebilecek birçok örnek bulunmaktadır. Louvre Müzesi (Fransa) işlevleri sırasıyla kale, saray olarak, Orsay Müzesi (Fransa) ilk işlevi tren istasyonu, Tate Müzesi (İngiltere) ilk işlevi elektrik santrali amacıyla tasarlanırlar da günümüzde müze olarak işlevlendirilmişlerdir (Arslan & Orhan & Dişli, 2020, s. 82-83; Çetin, 2021, s. 232-237). İstanbul'da toplam 98 müze bulunmakla beraber bu müzeler arasında tarihi yapılardan dönüştürülmüş örnekler mevcuttur (Tablo 1). İstanbul'da Beyoğlu ilçesinde birçok müze bulunmaktadır. Beyoğlu farklı kültürlerin bir arada bulunduğu, bünyesinde çokça tarihi yapı barındıran sanatsal ve kültürel bir bölgedir. Araştırma, Beyoğlu bölgesinden seçilmiş, ilk işlevleri birbirinden farklı olan üç müzeyi ele almaktadır.

Tablo 1. İstanbul'da Bulunan Müze Sayısı (URL-1)
İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün Yayınladığı Müze Sayısı

Özel Müzeler	47
İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na Bağlı Olan Müzeler	10
Üniversitelere Bağlı Olan Müzeler	8
Milli Savunma Bakanlığı'na Bağlı Olan Müzeler	4
Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı'na Bağlı Olan Saray, Kasır ve Müzeler	9
Kültür ve Turizm Bakanlığı Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne Bağlı Olan Müzeler	5
Kültür ve Turizm Bakanlığı Sinema Genel Müdürlüğü'ne Bağlı Olan Müzeler	1
İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'ne Bağlı Olan Müzeler	14
Toplam	98

Çalışmada, yeniden işlevlendirilerek müzeye dönüşen tarihi yapıların iç mekân tasarımları incelenmiş ve bu yapıların yeni işlev tasarım ölçütleri analiz edilmiştir. Bu kapsamda tarihi yapılardan müzeye dönüşen Pera Müzesi, Doğançay Müzesi ve Salt Galata örnekleri üzerinden karşılaştırmalar yapılarak nitel bir araştırma örneği olan durum çalışması yapılmıştır. Durum çalışması olay veya durumlar hakkında araştırmacının düzenli veri toplayarak ele alınan konuyu detaylı bir şekilde araştırıp sonuca ulaştığı çalışmalardır (Subaşı & Okumuş, 2017, s.420). Türkiye'deki müzelerin metropol şehirlerde daha yoğun olduğu bilindiğinden çalışmada, İstanbul'daki müzelerden tarihi yapıların işlevlendirilmesiyle tasarlananlar seçilmiştir. Seçilen örneğin büyüklüğü konunun kavranabilmesinde yeterli görülmüştür. Çoğu araştırmacı konuyu bir müze üzerinde ele almakta bir müzenin araştırılması dahi konunun kavranabilmesini sağlamaktadır. Çalışmada ise üç müze hakkında incelemeler yapılması çalışmanın önemini arttırmaktadır. Çalışma sadece İstanbul'da bulunan müzeleri ele aldığından bu araştırmadan sonra yapılacak çalışmalar İstanbul dışından veya daha büyük bir kapsamda geliştirilebilir. Çalışmadaki müzeler seçilirken tarihi yapılardan dönüşmüş olması gerekliliği söz konusudur. Araştırmada kota örnekleme ve kolay ulaşılabilir durum örnekleme kullanılmıştır. Çalışma konusu itibarıyla yeniden işlevlendirilmiş müzeler kota olarak belirlenmiş ve kültür sanat alanı olan birçok yeniden işlevlendirilmiş tarihi yapıyı bünyesinde bulunduran Beyoğlu bölgesi seçilmiştir.

Çalışmanın konusuyla ilgili daha önceki araştırmacıların makale ve tezleri araştırılarak literatür taraması yapılmıştır. Literatür taramasında elde edilen bilgilerin güncelliği açısından çoğunlukla 2018 yılından itibaren yapılan çalışmalar incelenmiştir. Bu kaynakların atıfta bulunduğu çalışmalar da literatüre dahil edilmiştir. “Tarihi Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesi (Adaptive Reuse Of Heritage Building)” ve “Müze Olarak İşlevlendirme” anahtar kelimelerinin kullanımıyla MSGSÜ kütüphane ve Google Akademik, Dergipark vb. web arama motorlarında İngilizce ve Türkçe dilinde çeşitli araştırmalara ulaşılmıştır. Yapılan literatür taraması kapsamında kültürel miras niteliğindeki tarihi yapılar, koruma kavramı, yeniden işlevlendirme, müze işlevi ve tasarım ölçütleri başlıkları altında konu açıklanmıştır. Belirtilen müzeler ziyaret edilip gözlenmiş ve iç mekanlarına ait mevcut olan görseller ve gözlemler esnasındaki fotoğraf çekimleri üzerinden detaylı incelemeler yapılmıştır. Elde edilen bulgular tartışılıp analiz edilmiştir.

4. Bulgular ve Değerlendirme

4.1. İstanbul'dan Seçilen Örnek Müzeler

Pera Müzesi, Salt Galata ve Doğançay Müzesi tarihi yapılardan dönüştürülmüş müzelere örneklerdir. Orijinal işlevini kaybetmiş olan bu yapılar müze olarak yeniden işlevlendirilerek korunmuş ve topluma, kente kazandırılmıştır. Mimar Achille Manoussou tarafından 1893'te otel olarak tasarlanan Pera Müzesi 2005 yılında, Mimar Alexandre Vallury tarafından 1982'de banka olarak tasarlanan Salt Galata 2011 yılında ve mimari bilinmeyen 1861 yılında konut olarak tasarlanan Doğançay Müzesi ise 2004 yılında müze olarak yeniden işlevlendirilmiştir. Pera Müzesi Neoklasik, Salt Galata Neoklasik ve Oryantalist, Doğançay Müzesi Art Nouveau akımıyla tasarlanmıştır (URL-2; Karayılanoğlu, 2016, s. 70; Yiğitpaşa, 2010, s. 162-164). Neoklasisizm akımında, mimari yapılarda düzenlilik ve sadelik ön plana çıkmaktadır (Erenler, 1997, s. 1936-1937). Pera Müzesi'nin yalın dış cephesinde düzen ve simetri görülmüştür. Yapının cephesinde yer alan sütunlar da Neoklasik akımın bir işaretidir (Şekil 1). Benzer bir anlayışla tasarlanan Salt Galata'nın ön cephesi de Neoklasik üsluptadır (Şekil 2). Düzen ve simetrisinin yanı sıra ön cephesindeki sütunlar ve alınlıklar bu akımın bir diğer özelliğidir. Doğançay Müzesi bu iki yapıdan farklı bir anlayışla, Art Nouveau üslubunda tasarlanmıştır. Art Nouveau mimarisinde dış cephelerde karşılaşılan özellikler süslemelerdir (Rona, 1997, s. 141-142). Doğançay Müzesi'nin cephesinde bitkisel motiflerin ve hayvan figürlerinin bulunması Art Nouveau üslubunun bir göstergesidir (Şekil 3).

Şekil 1-3. Pera Müzesi, Salt Galata ve Doğançay Müzesi'nin Cepheleri (Fotoğraf: Sıla Kaymakçı, 2022).

Beyoğlu'nda 1893 yılında otel işleviyle tasarlanmış beş katlı ikinci derece tarihi eser olan yapı, komşusu olan konut ile birleştirilerek 2005 yılında Pera Müzesi'ne dönüştürülmüştür (Karayılıanoğlu, 2016, s.90). Pera Müzesi, birçok sanat eserini kalıcı olarak barındırdığından ve güncel sergilere de belirli bir zaman aralığında bünyesinde yer verdiği için kullanıcıların aktif bir şekilde ziyaret ettiği müzelerdendir. Aktif şekilde kullanımıyla kente kazandırılan ve korunan yapının günümüze sadece ön cephesinin özgün hali ulaşmış ve yapının iç mekanları müze işlevine uygun olarak yeniden düzenlenmiştir. Müzenin görünür kısmı, giriş ve sergileme katları olmak üzere beş kattan oluşmaktadır (Şekil 1). Ayrıca yapının çeşitli amaçlarda kullanılan iki bodrum katı daha mevcuttur. Yapının birinci ve ikinci katlarında kalıcı sergi, üçüncü, dördüncü ve beşinci katlarında ise geçici sergi alanları bulunmaktadır.

1892 yılında banka işleviyle Osmanlı Bankası olarak tasarlanan beş katlı Salt Galata ise, restorasyon ve yeniden işlevlendirme ile 2011 yılında sanat yapısı olarak kullanılmaya başlanmıştır.² Türkiye'de ilk özel banka müzesi olan yapıya, zaman içerisinde mekanın ihtiyaç duyduğu alanlar doğrultusunda ek bina ve bir kat daha eklenmiştir (Karayılıanoğlu, 2016; Dinç, 2012). Yapının yeniden işlevlendirilmesinde Han Tümertekin'in etkili rol oynadığı söylenmektedir (Kara & İşleyen, 2018, s.86). Kullanıcıların ihtiyaçları doğrultusunda sosyal, eğitsel birçok mekanı bünyesinde barındıran Salt Galata'ya ziyaretçiler yoğun bir şekilde ilgi göstermektedir.

Soyut sanatın temsilcilerinden Burhan Doğançay, çeşitli ülkelerde birçok sergi düzenlemiştir. Guggenheim Müzesi gibi önemli sanat müzelerinde eserleri bulunan sanatçı, Türkiye'de eserlerinin sergilendiği bir kişisel sanat müzesi kurmuştur (Özsezgin, 1994; Bektaş & Yalçınkaya, 2020). Türkiye'nin ilk çağdaş kişisel sanat müzesi olan Doğançay Müzesi, yüz elli yıllık beş katlı ikinci derece tarihi eser olan yapıdan müzeye dönüştürülerek 2004 yılında açılmıştır (Demir, 2011; Bektaş & Yalçınkaya, 2020). Beyoğlu'ndaki yapı, Burhan Doğançay tarafından 1999 yılında harap bir şekilde satın alınmış ve restorasyonu dört yıl sürmüştür (Soydaş, 2019; Bektaş & Yalçınkaya, 2020). Yapının sadece ön cephesinin özgün olarak korunması Pera Müzesi ile benzer bir yönüdür (Şekil 1-3). Müzenin iç mekanları, müze tasarım standartları doğrultusunda yeniden düzenlenmiştir. Giriş ve birinci, ikinci, üçüncü katlarında kalıcı sergi alanları, bodrum katında depo, dördüncü katında ise ofisler bulunmaktadır. Yapının giriş katında ziyaretçilerin dinlenmesi için bahçe bölümünden bir kısım kapatılarak oturma alanı oluşturulmuştur (Şekil 4-5).

Şekil 4-5. Doğançay Müzesi'nde Bahçeden Kapatılarak Oluşturulan Kısım (Fotoğraf: Sıla Kaymakçı, 2022).

² Yapının yeniden işlevlendirilmesinde Han Tümertekin'in etkili rol oynadığı bilinmektedir (Kara & İşleyen, 2018, s.86).

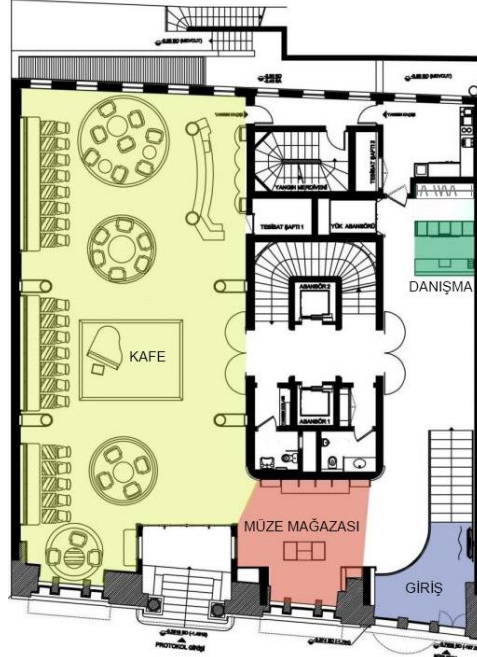
Tablo 2. Seçilen Müzelerin Künyesi (Tablo: Sıla Kaymakçı, 2022).

	Konum	Mimar ve Yapım Tarihi	Dönüşüm Tarihi	İç Mekan Bölümleri
Pera Müzesi	Beyoğlu	Achille Manoussou - 1893	2005	Güvenlik, Resepsiyon, Vestiyer, Kafe, Mağaza, Merdiven, Dolaşım Alanları, Tuvalet, Kalıcı ve Geçici Sergileme Alanları, Teknik Birimler.
Salt Galata	Beyoğlu	Alexandre Vallury - 1892	2011	Hol, Oditoryum, Müze, Sergi Alanı, Salt Araştırma, Galeri Boşluğu, Dolaşım Alanları, Restoran, Kafe, Kitabevi, Atölye, Teras, Bahçe, Arşiv, Teknik Birimler, Depo, Tuvalet.
Doğançay Müzesi	Beyoğlu	- 1861	2004	Danışma ve Müze Mağazası, Hol, Oturma/Dinlenme Alanı, Mutfak, Merdiven, Asansör, Dolaşım Alanları, Sergi Alanları, Depo, Ofisler, Tuvalet.

4.2. Müzelerin İç Mekan Alanları

Pera Müzesi, Salt Galata ve Doğançay Müzesi yapıların gereklilikleri ve ziyaretçilerin ihtiyaçları doğrultusunda birçok farklı iç mekan bölümlerinden oluşmuştur. Pera Müzesi'nde giriş-çıkış için kullanılan iki ayrı kapı mevcuttur. Yapıya sonradan eklenen konuta ait kapı müzeye giriş için kullanılırken, yapının ana kapısı müzeden çıkış için kullanılmıştır. Ziyaretçilerin müzeden ayrılırken kafe veya mağazadan geçmek zorunda olduğu bir sirkülasyon tasarımı görülmektedir. Müzenin girişinde güvenlik alanları bulunmakta ve giriş ile zemin kat arasında kot farkı bulunduğu merdiven ve engelli bireyler için merdiven asansörü mevcuttur (Şekil 7). Zemin katta resepsiyon, vestiyer, kafe ve müze mağazası bulunmaktadır (Şekil 8-10). Yapının üst katlarına merdiven ve iki adet asansör ile ulaşım sağlanmıştır. Müzenin birinci katında *Kahve Molası* Sergisi, *Ağırlık ve Ölçü Sanatı* Sergisi, ikinci katında ise *Osman Hamdi Bey* Sergisi ve *Kesişen Dünyalar: Elçiler ve Ressamlar* Sergisi kalıcı olarak yer almaktadır. Müzenin üçüncü, dördüncü ve beşinci katlarında geçici sergiler düzenlenmektedir.

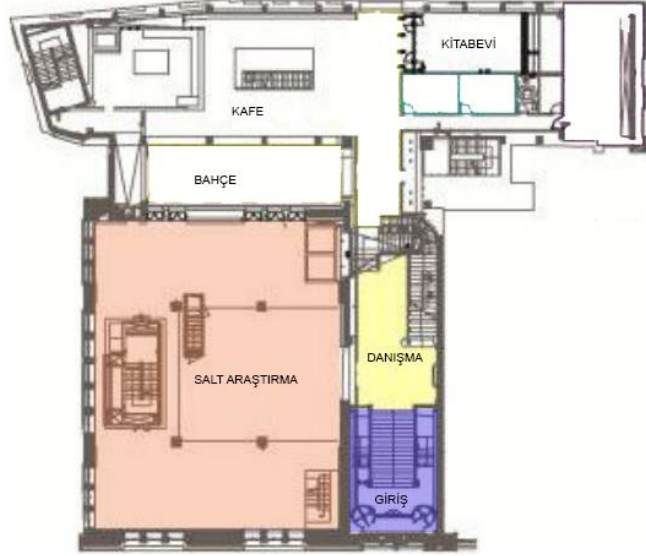
Şekil 6. Pera Müzesi Zemin Kat Planı (Karayılıanoğlu, 2016, s.96).

Şekil 7-10. Pera Müzesi sırasıyla giriş, danışma, mağaza ve kafe alanları (Fotoğraf: Sıla Kaymakçı, 2022).

Salt Galata'ya ana kapıdan tek sirkülasyonda giriş-çıkış sağlanmıştır. Pera Müzesi ile benzer olarak Salt Galata'nın da girişindeki güvenlik alanı ile zemin kat arasında kot farkı bulunduğu için merdiven ve engelli bireyler için merdiven asansörü yer almaktadır (Şekil 12). Yapının zemin katında, galeri boşluğunun altında Salt Araştırma, çalışma alanları, kütüphane ve danışma alanları mevcuttur (Şekil 13-14). Zemin katta Salt Araştırma ile kafe arasında bahçe, danışma, kitabevi ve kafe bulunmaktadır. Kafenin üst kısmında ise asma kat oluşturulmuş ve bu alanda restoran tasarlanmıştır. Birinci katta atölyeler, ikinci

ve üçüncü katlarda ofisler, dördüncü katta ise özel etkinliklerin düzenlendiği alan bulunmaktadır. Birinci bodrum katta sergileme alanı ve Ferit F. Şahenk Salonu içerisinde Osmanlı Bankası Müzesi, ikinci bodrum katta ise oditoryum yer almaktadır.

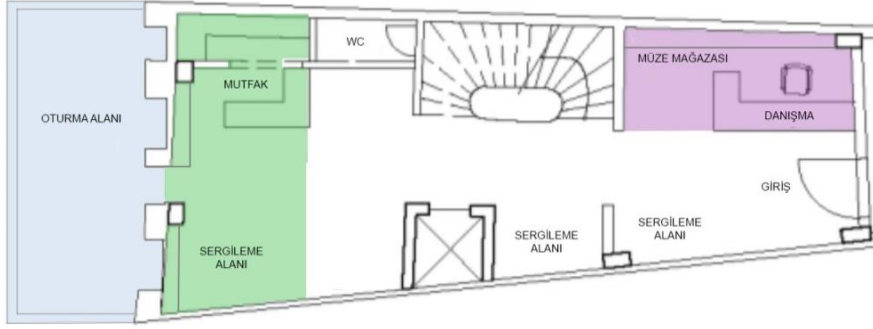

Şekil 11. Salt Galata Zemin Kat Planı (Karayılanoğlu, 2016, s. 73).

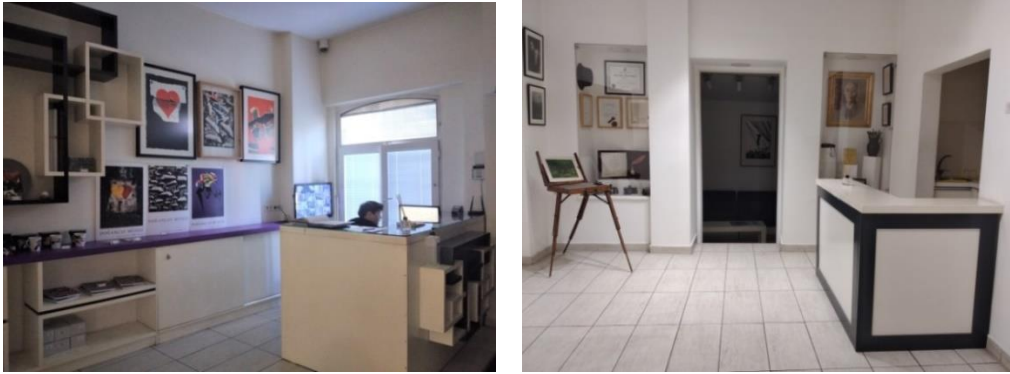

Şekil 12-14. Salt Galata sırasıyla giriş, danışma, Salt Araştırma alanları (Fotoğraf: Sıla Kaymakçı, 2022).

Doğançay Müzesi'nin sadece bir giriş-çıkışı mevcuttur. Zemin katında danışma, müze mağazası, küçük bir sergileme alanı, mutfak, tuvalet ve oturma alanı yer almaktadır (Şekil 16-17). Müze mağazası, danışma bölümünün arkasında ve danışma ile bir bütün olarak tasarlanmıştır. Bektaş ve Yalçınkaya'nın (2020) kafe olarak belirttiği alanın günümüzde sergileme alanı ve yapıya bahçeden eklenen bölümün ise oturma alanı olarak kullanıldığı görülmüştür. Küçük boyutlardaki müzenin zemin katındaki tuvalet engelli bireylerin kullanımına uygun değildir. Müzenin üst katlarına ulaşım bir asansör ve merdiven ile sağlanmıştır. Müzenin ziyaretçilere açık olmayan kısımları dördüncü kattaki ofisler ve bodrum katta bulunan depodur. Müzenin birinci ve ikinci katlarında Burhan Doğançay'ın, üçüncü katında ise Adil Doğançay'ın eserleri sergilenmiştir. Yapının boyutları küçük olmasına rağmen eserler yönlendirici ve akıcı bir sirkülasyon ile sergilenmiştir. Müzenin eğitsel ve sosyal alanları bulunmamaktadır.

Şekil 15. Doğançay Müzesi Zemin Kat Planı Bektaş & Yalçınkaya'nın çalışması üzerine düzenleme (Bektaş & Yalçınkaya, 2020, s. 89).

Şekil 16-17. Doğançay Müzesi sırasıyla danışma-mağaza, sergi-mutfak alanları (Fotoğraf: Sıla Kaymakçı, 2022).

4.3. Müzelerin Tasarım Ölçütleri

Müzelerin iç mekan tasarımlarında sağlanması gereken tasarım ölçütleri bulunmaktadır. Çalışmada, aydınlatmanın (yapay-doğal) ve ısıtma-havalandırmanın mekana, eserlere olumlu veya olumsuz etkileri incelenmiştir. Mekanın zemin-tavanında, kalıcı-geçici sergilerinde, sergileme ve oturma elemanlarında kullanılan renkler, dokular ve malzemelerin çeşitlilikleri ele alınmıştır. Yapıda alınan güvenlik önlemleri, kullanıcıların mekandaki sirkülasyonu ve erişilebilirliği yönleriyle gözlemler yapılmış ve bulgular tablo şeklinde özetlenmiştir.

Tablo 3. Pera Müzesi (Tablo: Sıla Kaymakçı, 2022).

PERA MÜZESİ	
Aydınlatma	Yapay bölgesel aydınlatma olarak sergileme mekanlarında ray tipi spot genel aydınlatma olarak sıva altı LED kullanılmıştır. Yapının galeri boşluğundan doğal aydınlatma da tercih edilebilmektedir.
Isıtma ve Havalandırma	HVAC sistemi ile iklimlendirilmektedir.
Zemin ve Tavan	Birinci kat zemininde siyah renkli seramik, diğer katların zemininde açık tonlu ahşap parke kullanılmıştır. Tavanlarda ise beyaz ve koyu gri renklerde asma tavan mevcuttur.
Sergileme Elemanları	Duvar tipi vitrin, masa tipi vitrin, kaide üzerinde sergileme, duvar veya bölücü üzerinde sergilemeler mevcuttur.
Oturma Elemanları	Ahşap, gri renkli taşıyıcı üzerinde kırmızı kumaş kaplı minderden oluşan oturma elemanı ve ahşap, beyaz renkli oturma birimi mevcuttur. Sade bir anlayışla tasarlanan oturma elemanları konforsuz olması yönüyle kısa süreli kullanıma daha uygundur. Oturma elemanlarının sayısı eksiktir.

Kullanılan Renkler	Geçici sergi alanlarının duvarlarında gri ve beyaz tonlarında, kalıcı sergi alanlarının duvarlarında koyu gri, kırmızı ve yeşil renkler tercih edilmiştir. Birinci kat zemininde siyah renk, diğer katlarda açık tonlu ahşap parke kullanılmıştır. Tavanlarda beyaz veya koyu gri renkler mevcuttur. Müzede kullanılan renkler ile eserler arasında kontrast oluşturulmuş ve aydınlatılmıştır. Bu sayede eserlerin rahat bir şekilde algılanması sağlanmıştır.
Güvenlik Önlemleri	Eserlerin önünde şerit bariyer veya zeminde işaretler bulunmaktadır. Katları güvenlik personelleri gözlemlemekte ve kamera sistemleri ile izlenmektedir. Yapıya girişte X-Ray cihazı da bulunmaktadır.
Kalıcı-Geçici Sergiler	Birinci ve ikinci katlarda kalıcı, üçüncü, dördüncü ve beşinci katlarda geçici sergiler mevcuttur.
Sirkülasyon	Ziyaretçiler için yönlendirici ve akıcı bir sirkülasyon tasarlanmıştır. Katlarda oluşabilecek acil durumlar için yangın merdiveni, güvenlik koridoru bulunmaktadır.
Erişilebilirlik	Yapı engelli bireylerin kullanımına tamamen uygundur. Bina girişinde engelli bireyler için merdiven asansörü, katlar arasında asansör ve engelli birey tuvaletleri bulunmaktadır.

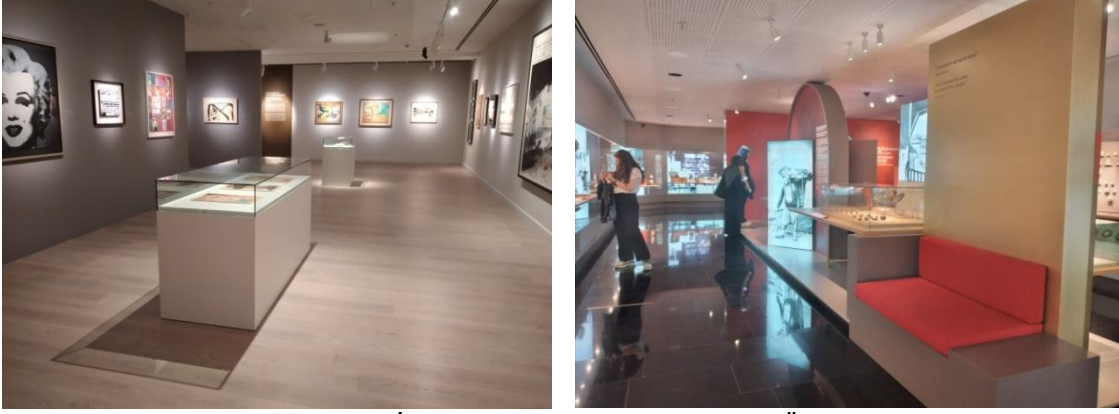
Pera Müzesi'nin sergileme alanlarında sıva altı LED aydınlatmalar bulunsa da mekanda sadece ray tipi spot aydınlatma aktif olarak kullanılmıştır. Pera Müzesi'ne sonradan eklenen katın galeri boşluğundaki pencereler *Ve Şimdi İyi Haberler* konulu sergide perdeler ile kapatılırken, *Zevk Meselesi* konulu sergide açılarak mekan doğal ışık ile de aydınlatılmıştır (Şekil 18-19). Galeri boşluğundaki pencerelerden sergilerin durumuna göre kontrollü güneş ışığı da alanda kullanılabilir. (Fotoğraf: Sila Kaymakçı, 2022; URL-3).

Şekil 18-19. Pera Müzesi sırasıyla *Ve Şimdi İyi Haberler* (2022) ile *Zevk Meselesi* (2021) konulu sergilerde görülen galeri boşluğu (Fotoğraf: Sila Kaymakçı, 2022; URL-3).

Üç boyutlu eserler duvar veya masa tipi vitrinlerde ya da kaide üzerinde sergilenmiştir (Şekil 20). Vitrinler spot veya şerit LED ile aydınlatılmıştır. Müzenin birinci katında bulunan oturma elemanı vitrin ile birlikte ele alınmıştır (Şekil 21).

Şekil 20-21. Sırasıyla *Ve Şimdi İyi Haberler* Sergisi ile *Ağırlık ve Ölçü Sanatı* Sergisi vitrin ve oturma birimi (Fotoğraf: Sıla Kaymakçı, 2022).

Mekanda prizler kapatılmış ve duvar rengi ile aynı renkte boyanmıştır. Duvarlarda sergilenen eserler için çoğunlukla hareketli şerit bariyerlerle güvenlik önlemleri alınsa da kalıcı olarak sergilenen Osman Hamdi Bey'in "Kaplumbağa Terbiyecisi" eseri metal ve duvara sabitlenmiş bariyerle korunmuştur (Şekil 22-23). *Osman Hamdi Bey* Sergisi, *Kesişen Dünyalar Sergisi*'nden bölücü eleman ile ayrılarak bu alanda sanal gerçeklik deneyim alanı oluşturulmuştur. Tarihi yapıdan dönüştürülen müzenin ön cephesi hariç iç mekanları çağdaş müze anlayışıyla yeniden tasarlanmıştır.

Şekil 22-23. *Osman Hamdi Bey* Sergisi'nde "Kaplumbağa Terbiyecisi" eseri ve bariyer detayı (Fotoğraf: Sıla Kaymakçı, 2022).

Tablo 4. Salt Galata (Tablo: Sıla Kaymakçı, 2022).

SALT GALATA

	SALT GALATA
Aydınlatma	Genel olarak ray tipi spot ve sıva altı LED aydınlatma kullanılmıştır. Yapının, galeri boşluğundan kontrollü olarak doğal aydınlatma da mevcuttur. Kafe alanında sarkit aydınlatma elemanları kullanılmıştır. Yapay bölgesel aydınlatma olarak Osman Bankası Müzesi'nin sergileme alanlarında ray tipi spot aydınlatma bulunmaktadır.
Isıtma ve Havalandırma	Yapı genel olarak tavadan HVAC sistemi ile iklimlendirilmiştir. Salt Araştırma alanında pencerelerin önündeki konvektörler ile mekanda ısıtma sağlanmıştır.
Zemin ve Tavan	Halka açık alanlarındaki zemine çoğunlukla müdahale edilmemiş, orijinal halinde bırakılmıştır. Orijinal tavan ve asma tavan birlikte kullanılmıştır.
Sergileme Elemanları	Osmanlı Bankası Müzesi'nin koleksiyonu yapının içerisinde bulunan kasalarda sergilenmiştir. Bu kasalar içerisinde zemine sabitlenmiş ayaklı metal sergileme elemanları bulunmaktadır.

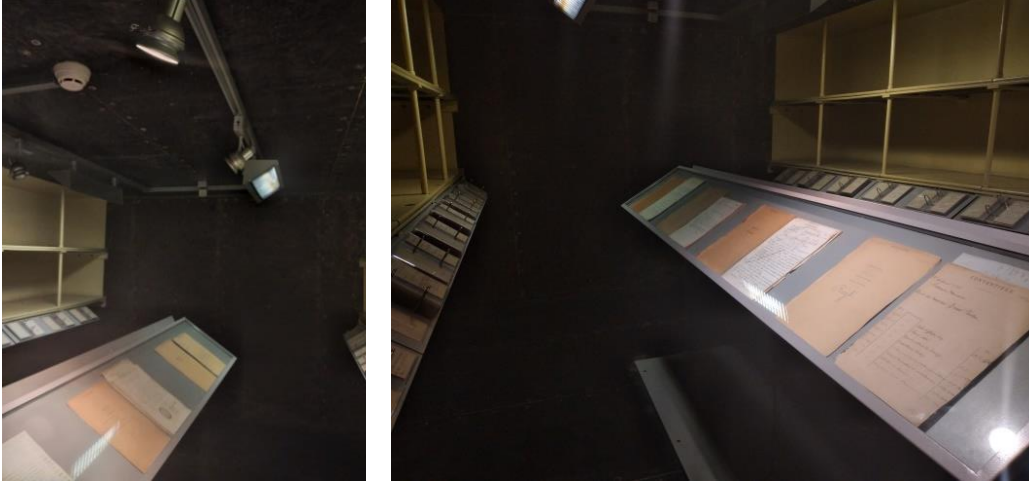
Oturma Elemanları	Salt Galata'nın girişinde Salt Araştırma alanında kullanıcıların ihtiyaçları doğrultusunda yeterli sayıda oturma birimi tasarlanmıştır. Osmanlı Bankası Müzesi'nde sergileme alanlarında oturma elemanları bulunmamaktadır.
Kullanılan Renkler	Yapıda ağırlıklı olarak beyaz renkte olsa da renkler mekanlara göre farklılık göstermektedir. Kafe alanında açık tonlu mavi renk kullanılmıştır. Osmanlı Bankası Müzesi kasa içerisinde sergilendiğinden kasadan farklı bir renk kullanımı mevcut değildir. Kasalar orijinal haliyle bırakıldığından tasarımcı tarafından uygulanmış bir renk bulunmamaktadır.
Güvenlik Önlemleri	Osmanlı Bankası Müzesi sergi alanlarında, eserler kaplanmış ve katalog şeklinde olduğu için şerit bariyer vb. güvenlik önlemi alınmamıştır. Kamera sistemleri ile iç mekanlar izlenmektedir. Yapının girişinde X-Ray cihazı konumlandırılmıştır.
Kalıcı-Geçici Sergiler	Birinci bodrum katta geçici sergileme alanı ve Ferit F. Şahenk Salonu içerisinde kalıcı olarak bulunan Osmanlı Bankası Müzesi sergisi mevcuttur.
Sirkülasyon	Bünyesinde birçok kompleks mekanı barındırdığından yapının sirkülasyonu karmaşık olsa da yapıda çokça bulunan bilgilendirme panoları ile ziyaretçilerin dolaşımı kolaylaştırılmıştır. Acil durum esnasında ziyaretçileri yönlendirici acil çıkış tabelaları mekana yerleştirilmiştir.
Erişilebilirlik	Yapının girişinde engelli bireyler için merdiven asansörü bulunmaktadır. Zemin, birinci ve ikinci bodrum katları engelli bireylerin ziyaretine uygundur. Birinci bodrum katta bulunan Osmanlı Bankası Müzesi çeşitli kot yüksekliklerinde ve merdiven ile ulaşılan alanları bulunduğu için engelli bireylerin kullanımına uygun değildir.

Salt Galata'da Doğançay Müzesi'nden farklı olarak yapay aydınlatmayı destekleyen kontrollü bir doğal aydınlatma alanı, galeri boşluğu tasarlanmıştır (Şekil 24-25). Yapı bünyesinde birçok kompleks mekanı barındırdığından kullanıcılar tarafından çeşitli amaçlarla ziyaret edilmektedir. Atölyeler gibi eğitsel; kafe, restoran gibi sosyal mekanları bulunduğu için her kitleye hitap eden Salt Galata, tarihi binaların yeni işlevlendirilerek korunmasına verilebilecek örneklerdendir.

Şekil 24-25. Salt Galata, galeri boşluğu ve detayı (Fotoğraf: Sıla Kaymakçı, 2022).

Osmanlı Bankası Müzesi'nin sergi alanları kasalar içerisinde tasarlanarak yapının ilk işlevi olan banka kavramı bu sayede tekrar vurgulanmıştır (Şekil 26-27). Bu kasalarda sadece yapay aydınlatma tasarlanmış, güneş ışından sergi nesnelere korunmuştur. Pera Müzesi ve Doğançay Müzesi'ne kıyasla Salt Galata'nın sadece ön cephesi değil, zemin ve duvar gibi kısımları da orijinal haliyle bırakılmaya çalışılmıştır.

Şekil 26-27. Salt Galata, Osmanlı Bankası Müzesi'nin sergi alanları (Fotoğraf: Sıla Kaymakçı, 2022).

Tablo 5. Doğançay Müzesi (Tablo: Sıla Kaymakçı, 2022).

DOĞANÇAY MÜZESİ	
Aydınlatma	Yapay aydınlatma olarak sensörlü ray tipi spot kullanılmıştır.
Isıtma ve Havalandırma	Sergileme alanlarında klima mevcuttur. Müzede bulunan klima doğrudan eserleri etkilediğinden ve montaj vb. işlemler gerektirdiğinden hem eserlere hem de yapıya zarar vermektedir.
Zemin ve Tavan	Giriş katı zemininde mat ve beyaz renk tonlu, sergileme alanlarında koyu gri renk tonunda yansıyan seramik malzeme kullanılmıştır. Tavanda beyaz alçı levha kullanılmıştır.
Sergileme Elemanları	Eserler çoğunlukla iki boyutlu olduğundan duvar ve bölücüler üzerinde sergilenmektedir. Giriş katında niş içerisinde, birinci ve ikinci katlarda kaide üzerinde sergilenen eserler de mevcuttur.
Oturma Elemanları	Ahşap malzemeden üretilmiş beyaz renkte oturma elemanları tüm sergileme katlarında ve yeterli sayıda bulunmaktadır. Konforsuz olan oturma elemanları sade ve basit bir anlayışla tasarlanmıştır.
Kullanılan Renkler	Duvar ve tavanlarda beyaz renk kullanılmıştır. Duvarlarda genel olarak beyaz renk kullanılsa da bazı bölümlerde sarı renk de görülmektedir. Giriş katın zemininde beyaz, sergi alanlarının zemininde koyu gri renk kullanılmıştır. Yapıda diğer renklerin az da olsa kullanımı mekana hareketlilik kazandırmıştır.
Güvenlik Önlemleri	Eserlerin önünde şerit bariyer veya zeminde eserlere yaklaşılmaması gerektiğini gösteren grafikler bulunmamaktadır. Yapıda kamera sistemleri bulunmakta ve kamera görüntüleri danışma alanında görülebilmektedir. Müze girişinde X-Ray cihazı bulunmamaktadır.
Kalıcı-Geçici Sergiler	Müzede yer alan sergilerin tümü kalıcıdır.
Sirkülasyon	Yönlendirici ve akıcı bir sirkülasyon tasarlanmıştır. Görevlilerin kullanımı için farklı bir sirkülasyon bulunmamakta, ziyaretçiler ile aynı sirkülasyon kullanılmıştır.
Erişilebilirlik	Sergi alanları engelli bireylerin kullanımına uygundur. Tuvaletler ise uygun tasarlanmamıştır. Giriş kattaki ve alçak kotta olan oturma alanına geçiş merdiven ile sağlandığından engelli bireyler için erişilebilir değildir. Katlar arasında asansör kullanımı engelli bireylerin kullanımı için uygundur.

Doğançay Müzesi sadece yapay aydınlatma ile aydınlatılmış ve sergilenen eserleri doğal aydınlatmadan, güneş ışınlarından koruyabilmek için pencereler perde veya paneller ile kapatılmıştır (Şekil 28). Müzenin birinci ve ikinci katlarındaki pencere alanında Burhan Doğançay'ın üç boyutlu eserleri kaide üzerinde sergilenmektedir. Bu eserlerin arkasındaki pencere alanının tavanında, restore edilen yapının orijinal tavanına ait bir parça bulunmaktadır. Müzenin sergileme alanlarında bulunan klima açık bir şekilde görülmektedir (Şekil 29). Yapıda ahşap malzemeden üretilmiş yeterli sayıda oturma elemanı bulunmaktadır. Müzedeki prizler Pera Müzesi'nden farklı olarak açıkta bırakılmıştır. Doğançay Müzesi, tarihi yapıdan dönüştürülmüş çağdaş bir müze örneğidir.

Şekil 28-29. Doğançay Müzesi sergi alanları (Fotoğraf: Sıla Kaymakçı, 2022).

4.4. Kültürel Miras Değerinde Olan Yapıların Yeni İşleviyle Uyumu

Tarihi yapılardan müzeye dönüştürülen yapılar kapsamında Pera Müzesi, Salt Galata ve Doğançay Müzesi ele alınarak yeni işleve uyumları incelenmiştir. Pera Müzesi ve Doğançay Müzesi'nin dönüştürülürken sadece ön cephesi korunmuş ve yapılar restore edilmiştir. Yapıların, yeni işlevleri olan müzelerin tasarım standartlarına uyması gerekmektedir. Bu doğrultuda Pera ve Doğançay Müzesi'nin iç mekanlarının birçok kısmı yeniden oluşturulmuştur. Pera ve Doğançay Müzesi'ne oranla orijinal yapının daha çok korunduğu Salt Galata da bu standartları sağlamıştır. Müzelerde dikkat edilmesi gereken önemli tasarım kriterlerinden biri de aydınlatmadır. Bu tarihi yapılardaki pencereler veya açıklıklar, perde veya paneller ile kapatılarak doğal aydınlatmanın yıpratıcı etkisinden eserleri korumak ve ışık düzeyinin kontrol edilmesi gerekli görülmüştür. Tarihi yapıların duvar-zemin-tavan kısımları müze işlevine uygun olmayan malzemeleri, yükseklikleri, dokuları vb. barındırıyorsa yeniden düzenlenmiştir. Yeni işlevin ihtiyaç duyduğu sirkülasyon doğrultusunda mekanlarda duvarlar, bölücüler kaldırılmış veya eklenmiştir. Yapıların dış hava koşulları ile bağlantısı kesilerek müzelere uygun koşullar oluşturulmaya çalışılmıştır. Tarihi yapılardan müzeye dönüştürülmüş bu yapıları birçok kullanıcı ziyaret etmektedir. Yapıların boyutları imkan sağladığı sürece çağdaş müzelerde, kullanıcıların sıklıkla ziyaret etmesini sağladığından eğitsel ve sosyal alanlar tasarlanmıştır. Kentin kimliğini oluşturan bu yapılar yeni işlevleriyle, müze olma standartlarını sağlamış olarak ziyaretçilerini ağırlamakta ve bu yapıların korunmasını sağlamaktadır.

5. Tartışma ve Sonuç

Çalışmada tarihi yapıların yeniden işlevlendirilerek müzeye dönüşümü Pera Müzesi, Salt Galata ve Doğançay Müzesi örnekleri üzerinden incelenmiştir. Tarihi yapıların müze olarak işlevlendirilmesinde iç mekan ve sergi alanlarının tasarımlarındaki zorlukların nasıl çözüldüğü, başarılı müze örneklerinin ortaya çıkabilmesindeki etkenler ve müze

tasarım ölçütlerinin nasıl karşılandığı sorularına cevaplar aranmıştır. Yeniden işlevlendirme, kültürel miras değerindeki tarihi yapıların farklı bir işlev kazandırılarak kentle ve toplumla buluşturulmasıdır. Tarihi yapıları koruma yöntemlerinden olan yeniden işlevlendirme, birçok kültürel mirasın günümüze ulaşmasını sağlamıştır. Özgün işlevini sürdürmeyen yapıların yeniden işlevlendirilmesinde yeni işlevler otel, ofis, eğitim yapısı, restoran, müze vb. olabilmekle birlikte seçilen işlevin çoğunlukla müze eğiliminde olduğu bilinmektedir. Yeniden işlevlendirmede önemli noktalardan biri de yapının dönüştürüleceği işleve uygun olmasıdır. Müze olarak işlevlendirilecek yapıların zarar görmemesi ve müze tasarım ölçütlerini karşılayabilecek nitelikte olması gerekmektedir. Orijinal işlevi müze olan yapıların dahi tasarım ölçütlerini karşılamakta zorluklar çıkabileceği göz önüne alındığında yeniden işlevlendirilen bu yapıların tasarımlarına ayrıca dikkat edilmelidir.

Pera Müzesi, Salt Galata ve Doğançay Müzesi tarihi yapıların yeniden işlevlendirilerek müzeye dönüşmesine İstanbul'dan verilebilecek örneklerdendir. Pera Müzesi ve Salt Galata yeniden işlevlendirilerek müzeye dönüşmüş başarılı örneklerdir. Doğançay Müzesi'nin eksiklikleri olmakla beraber yapı müze işlevi kazanmadan önce harabe durumunda olduğundan günümüze kazandırılmış başarı bir örnek olduğu düşünülmektedir. Çalışma kapsamındaki yeni işlevine uyum sağlayarak varlığını sürdüren üç müze, yeniden işlevlendirme yönteminin başarılı örneklerindedir. Salt Galata'da yapının hem iç mekanları hem de cephesi orijinal haliyle korunmaya çalışılmış, Pera ve Doğançay Müzesi'nde ise yapıların sadece ön cephesi aynı bırakılmıştır. Doğançay Müzesi'nde yapının orijinal tavanına ait bir parça da görülmektedir. Üç müze de, yeniden işlevlendirilirken orijinal haliyle korunması ile ilgili farklı yaklaşımlar sergilemiştir. Müzelerin yeni işleve uyum sağlaması için tasarımlarında yapının mevcut durumu göz önüne alınmış ve bu doğrultuda iç mekan bölümlenmeleri yapılmıştır. Diğer müzelere kıyasla daha küçük bir alana sahip olan Doğançay Müzesi'nde sosyal ve eğitsel alanlar tasarlanmazken, Pera Müzesi ve Salt Galata'da ise daha kompleks bir tasarım söz konusudur. Pera Müzesi ve Salt Galata, kafe, restoran, kitabevi, atölyeler gibi sosyal ve eğitsel alanları bünyesinde bulundurduğundan kullanıcılar tarafından daha aktif bir şekilde ziyaret edilmektedir. Pera Müzesi ve Salt Galata'da geçici sergi alanlarının bulunması ziyaret sıklığını arttıran bir diğer etkidir. Müzelerin tasarımında aydınlatma, ısıtma-havalandırma, sergileme ve oturma elemanları, güvenlik, kullanılan malzeme ve renkler, sirkülasyon ve erişilebilirlik vb. dikkat edilmesi gereken birçok ölçüt mevcuttur.

Ele alınan üç örneğin de sergi mekanlarında eserlerin güneş ışığından etkilenmemesi için tasarımlar yapılmış ve ray tipi spotlar kullanılmıştır. Salt Galata ve Pera Müzesi'nde ısıtma-havalandırma için HVAC sistemi tercih edilirken Doğançay Müzesi'nde ise duvarda klima yer almaktadır. Doğançay Müzesi'ndeki ısıtma-havalandırma yönteminin uzun vadede eserlere zarar verebileceği düşünülmektedir. Her müze bünyesinde bulunan eserler doğrultusunda sergileme yaptığından, sergileme yöntemlerinde de farklılıklar mevcuttur. Doğançay Müzesi'nde oturma elemanları ziyaretçiler için yeterli iken, Salt Galata ve Pera Müzesi'nde az sayıdadır. Pera Müzesi'ndeki oturma elemanları çoğunlukla kalıcı sergileme alanlarında bulunsa da geçici sergi alanlarında da sayısı arttırılmalıdır. Pera Müzesi'nde şerit bariyer ve grafiklerle güvenlik önlemleri alınmıştır. Doğançay Müzesi'nde de şerit bariyerler ile güvenlik önlemleri alınmalıdır. Üç müzede de eserlerin kolaylıkla algılanabileceği renkler tercih edilmiştir. Tarihi yapılardaki duvarlar müze işlevinin ihtiyaç duyduğu doğrultuda düzenlenmiş ve başarılı sirkülasyonlar oluşturulmuştur. Pera Müzesi engelli bireylere yönelik tasarımlar yapmıştır. Salt Galata ve Doğançay Müzesi de engelli bireylere yönelik tasarlanmaya çalışılsa da eksiklikler mevcuttur.

Özetle tarihi yapıların müzeye dönüştürülmesinde iç mekan tasarım ölçütleri ile ilgili öneriler şu şekildedir:

- Tarihi yapılarda yeterli alan bulunduğu takdirde sosyal ve eğitsel alanlar tasarlanmalıdır.
- Güncel ve geçici sergi alanları tasarlanarak ziyaretçilerin yapıyı aktif bir şekilde ziyaret etmesi sağlanmalıdır.
- Sergi alanları ray spotla aydınlatılmalı, gerekliyse genel aydınlatma ile dengelenmeli ve eserlere güneş ışığı doğrudan temas etmemelidir.
- Mekanda eserlerin rahatlıkla algılandığı renkler ve dokular tercih edilmelidir. Müzelerde eser ve mekanda, renk kontrast oluşturulmalı ve ziyaretçilerin gözlemlerine zarar vermeyen sade renkler tercih edilmelidir (Örneğin beyaz, gri vb. renkler).
- Tarihi yapılarda, engelli bireylerin erişebileceği şekilde düzenlemeler yapılması gerekmektedir.
- Isıtma-havalandırma tarihi yapılara ve eserlere zarar vermeyecek şekilde tasarlanmalıdır. Yapılarda HVAC sistemiyle ısı, sıcaklık, nem ve hava akışı kontrol edilmelidir. Müzelerin mevcut iklimlendirme koşulları düzenli olarak gözlemlenmeli ve dışarıdan gelebilecek koşullarına karşı önlem alınmalıdır.
- Şerit bariyerler ile güvenlik önlemleri alınmalıdır. Şerit bariyerler ve grafikler, kamera sistemleri, yapı girişinde X-Ray cihazı, hareket sensörleri vb. güvenlik önlemleri alınmalıdır.
- Tarihi yapılara zarar vermeyecek şekilde ziyaretçileri yönlendirici bir sirkülasyon tasarlanmalıdır.
- Eserlerin depoya taşınması süreci düşünülmeli ve yapının imkanları doğrultusunda eserler için ayrı bir sirkülasyon tasarlanmalıdır.
- Olası acil durumlar için güvenli ve yönlendirici bir sirkülasyon kurgulanmalı ve bu alanlar iç mekanda acil çıkış tabelaları ile ziyaretçilere sunulmalıdır.
- Yeterli sayıda oturma elemanı bulundurulmalıdır.
- Sergileme ünitelerinin yapıya zarar vermeyecek şekilde montajlanmasına özen gösterilmeli veya bağımsız üniteler tercih edilmelidir.
- Zemin kaydırmaz ve yansımaz özellikteki malzemelerle tasarlanmalıdır.
- Tarihi yapılardan dönüştürülerek günümüze kazandırılan müzelerin de kültürel miras değerinde bir eser olduğu düşünülerek iç mekanları tasarlanmalıdır.
- Müze içerisinde tarihi yapının geçmişi ve değeri hakkında bilgilendirme alanı tasarlanarak ziyaretçi bilinçlendirilmez.

Tarihi yapıların mevcut durumu göz önüne alınarak yeni işleve uygun şekilde iç mekanları kurgulanmalıdır. Yeniden işlevlendirilerek müzeye dönüşen yapılarda yeni işlevin ihtiyaç duyduğu sirkülasyon, aydınlatma, sergileme, ısıtma-havalandırma ve güvenlik önlemleri mevcut yapının durumu göz önüne alınarak ve tasarımda yeni işlevin gerektirdiği ölçütler sağlanarak mümkündür. Tarihi yapılardan müzeye dönüşümde ortak tasarım kriterleri sağlanmalıdır. Araştırma sonucunda, yeni işlev için gerekli olan ölçütler sağlandığı ve tarihi yapılara zarar verilmediği sürece kente kazandırılmış başarılı yapıların olduğu görülmüştür. Sadece İstanbul'dan bazı örneklerin incelendiği bu çalışmadan sonra üretilecek olan araştırmalarda İstanbul dışından veya daha büyük bir kapsamda örnekler ele alınarak çalışma geliştirilebilir.

Kaynaklar

- Arslan, Hatice Derya & Orhan, Ş. Büşra & Dişli, Gülşen, "Tarihi Çevrede Yeni Yapı Tasarımının Müze İşlevi Özelinde Değerlendirilmesi", Art-e Sanat Dergisi, 2020, 13(25), s. 71-101.
- Asiliskender, Burak & Gökmen Balcı, Hamiyet & Yılmaz, Neşe, "Anıt Kavramı, Kimliğin Sürekliliği ve Değişim: Gevher Nesibe Medresesi Deneyimi", Mimarlık Dergisi, İstanbul 2005, s.n.y.
- Aydın, Ayşe & Şahin, Özer, "Tarihi Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesi: Isparta Aya İshotya Yorgi Kilisesi'nin Gül Müzesi'ne Dönüşümü", TÜBA-KED Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi, 2018, (17), s. 63-75.
- Aydın, Dicle & Yıldız, Esra, "Yeniden Kullanıma Adaptasyonda Bina Performansının Kullanıcılar Üzerinden Değerlendirilmesi", Metu Journal Of The Faculty Of Architecture, 2010, 27(1), s. 1-22.
- Aykut, Züleyha, "Müze Sergilemelerinde İzleyici-Sergi Etkileşimi Bağlamında Mekan Tasarımı", International Journal of Interdisciplinary and Intercultural Art, 2017, 2(2), s. 219-242.
- Bahar, Zeynep & Kurak Açıcı, Funda, "Tarihi Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesi: Kayseri Lisesi Örneği", Artium, 2021, 9(2), s. 68-78.
- Bektaş, Umay & Yalçinkaya, Şengül, "Konuttan Müzeye Yapı-İşlev Uyumu: Beyoğlu Bölgesi", Medeniyet Sanat Dergisi, 2020, 6(2), s. 80-95.
- Beşevli Saraçoğlu, Bahar, Tarihi Yapıların İşlev Değişikliğiyle Kent Müzesine Dönüştürülmesi: Kastamonu İlinde Bulunan Kent Müzesi Örnekleri, Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, Karabük 2021.
- Bullen, Peter A. & Love, Peter E.D., "Adaptive Reuse Of Heritage Buildings", Structural Survey, 2011, 29(5), s. 411-421.
- Çetin, Cansın İlayda, "Tarihi Yapıların Sergileme Mekânı Olarak Yeniden İşlevlendirilmesi: Tate Modern Ve Orsay Müzesi Örneği", STAR Sanat ve Tasarım Araştırmaları Dergisi, 2021, 2(3), s. 227-253.
- Demir, Rabia, Burhan Doğançay ve Serileri, Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas 2011.
- Dinç, Elife Bilgen, Melez Mekânsallaşmanın Dışavurumu: Salt Beyoğlu ve Salt Galata, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul 2012.
- Elsorady, Dalia Abdelaziz, "Assessment of the Compatibility of New Uses for Heritage Buildings: The Example of Alexandria National Museum, Alexandria, Egypt", Journal of Cultural Heritage, 2014, 15, s. 511-521.
- Erder, Cevat, "Venedik Tüzüğü Tarihi Bir Anıt Gibi Korunmalıdır", O.D.T.Ü Mimarlık Fakültesi Dergisi, 1977, 3(2), s. 167-190.

Erenler, Emre, "Yeni-Klasikçilik", Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi 3, (Ed.: Zeynep Rona), Yem Yayınları, İstanbul 1997, s. 1936-1937.

Hasol, Doğan, Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, 14. B., Yem Yayınları, İstanbul 2016.

İslamoğlu, Özge, "Tarihi Yapıların Yeniden Kullanılmasında Yapı-İşlev Uyumu: Rize Müzesi Örneği", Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi, 2018, 7(5), s. 510-523.

Kandemir, Özge & Uçar, Özlem, "Değişen Müze Kavramı ve Çağdaş Müze Mekanlarının Oluşturulmasına Yönelik Tasarım Girdileri", Sanat ve Tasarım Dergisi, 2015, 5(2), s. 17-47.

Kara, Esra Nurçin, & İşleyen, Emel, "Bir Kültür Yapısı Olarak Salt Galata'nın Çağdaş Restorasyon Kuramı Açısından Değerlendirilmesi", International Journal of Interdisciplinary and Intercultural Art, 2018, 3(6), s. 83-100.

Karayılanoğlu, Gamze, Çağdaş Sanat Müzelerinde 'Yeni' Müzecilik Anlayışıyla Değişen İç Mekân Organizasyonunun İstanbul'dan Örneklerle Analizi, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul 2016.

Mısırlısoy, Damla & Günçe, Kağan, "Assessment Of The Adaptive Reuse Of Castles As Museums: Case Of Cyprus", International Journal of Sustainable Development and Planning, 2016, 11(2), s. 147-159.

Özsezgin, Kaya, Türk Plastik Sanatçıları Ansiklopedik Sözlük, 1. B., Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1994.

Rona, Zeynep, "Art Nouveau", Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi 1, (Ed.: Zeynep Rona), Yem Yayınları, İstanbul 1997, s. 141-142.

Salderay, Bülent & Gönülay Çalimli, Zeynep, "Müze Kavramı, Süleyman Saim Tekcan ve İmoga-İstanbul Grafik Sanatlar Müzesi", Sanat ve Tasarım Dergisi, 2020, s. 83-99.

Savaş, Hatice & Yüksel, Şen, "Terk Edilmiş Endüstri Alanlarının Kültür-Sanat Odaklı Yeniden İşlevlendirilmesi: Hasanpaşa Müze Gazhane", Mimarlık Dergisi, İstanbul 2021, s.n.y.

Soydaş, Eylem, Adil Doğançay'ın Doğançay Müzesi'nde İlk Sergilenen Eserleri, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne 2019.

Subaşı, Münevver & Okumuş, Kübra, "Bir Araştırma Yöntemi Olarak Durum Çalışması", Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2017, 21(2), s.419-426.

Turan, Ebru, İstanbul'da 2000 Yılından Sonra Kurulan Özel Sanat Müzelerinin Sanat ve Sosyal Ortama Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul 2011.

Yiğitpaşa, Nadire Tuba, XIX. Yüzyıl Beyoğlu Yapılarında Heykel ve Figürlü Kabartmalar, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum 2010.

İnternet Kaynakları

URL-1: <https://istanbul.ktb.gov.tr/TR-276859/muzelerimiz.html>, Erişim Tarihi: 02.08.2022.

URL-2: <https://www.peramuzesi.org.tr/pera-muzesi-hakkinda>, Erişim Tarihi: 02.08.2022.

URL-3: <https://www.peramuzesi.org.tr/sergi/zevk-meselesi/1265>, Erişim Tarihi: 21.05.2022.